

Hanna Vinkanharju

SUDENKUOPISTA KOHTI VALOA-
Itsenäistyminen sijaishuollosta-
Kirjallisuuskatsaus

Tampereen yliopisto /

Avoin yliopisto

Sosiaalityö

Kandidaattitutkielma

Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Hanna Vinkanharju: Sudenkuopista kohti valoa- Itsenäistyminen sijaishuollosta-

Kirjallisuuskatsaus

Kandidaattitutkielma

Tampereen yliopisto / Avoin yliopisto

Sosiaalityö

Toukokuu 2022

Kuvailevana kirjallisuuskatsauksena toteutetussa kandidaattitutkielmassa tarkastellaan itsenäistyvän nuoren elämää sijaishuollon jälkeen. Tutkielma kuvaa, millaisia riskejä nuoret tunnistavat itsenäiseen elämään siirtymisessä ja millaisia keinoja työntekijöillä on auttaa nuorta sijaishuollon päättyessä. Tieto on kerätty yhdeksästä (9) kansainvälisestä tutkimusartikkelista. Aineistoksi valikoituneet tutkimusartikkelit koostuvat sekä kvalitatiivisista että kvantitatiivisista tutkimuksista. Tutkielma sisältää olennaisimmat asiat nuoren tunnistamista riskeistä itsenäiseen elämään siirtymisessään sekä työntekijän keinoista auttaa ja tukea itsenäistyvää nuorta murroskohdassa sijaishuollon päättyessä.

Tutkielman teoriaosuus avaa jälkihuollon näkökulmaa suomalaisessa järjestelmässä ja sitä, kenelle jälkihuolto on tarkoitettu. Tässä tutkielmassa keskitytään yli 15-vuotiaaseen jälkihuoltonuoreen. Kirjallisuuskatsaukselle tyypilliseen tapaan on tutkielman eri vaiheet ja toteuttaminen kirjattu yksityiskohtaisesti ylös. Tutkielmaa on jäsennelty teemoittelun avulla.

Tutkielman tuloksista selviää, että nuoret kokevat sijaishuollosta lähtemisen prosessina hätäiseksi ja tuen esimerkiksi asumiseen, talouteen, työllistymiseen tai kouluttautumiseen liittyen riittämättömäksi. Sijaishuollon päättyessä suhteen äkillinen katkeaminen työntekijään lisää nuoren kokemusta yksin jäämisestä. Nuoren sosiaaliset siteet omaan verkostoon ovat usein vähäiset, ja esimerkiksi nuoren suhde biologiseen perheeseen näyttäytyy monesti varsin hankalana. Nuoren ajautuminen vääränlaiseen porukkaan sekä päihteiden käyttö horjuttavat nuoren elämänhallintaa. Lisäksi nuoren psyykinen vointi ja aikaisemmat negatiiviset kokemukset kuormittavat nuorta ja vaikeuttavat nuoren sitoutumista aikuisuuteen.

Tutkielman tulokset osoittavat, että parhaimmillaan ammatillinen suhde tarjoaa nuorelle riittävän kokemuksen niin käytännön kuin henkisestä tuesta. Tärkeää on se, millaisena nuori kokee kohtaamisen työntekijän kanssa. Nähtävissä on, että vastavuoroinen, avoin ja rehellinen vuorovaikutus lisää nuoren sitoutumista ja osallistumista jälkihuoltoon. Se, että nuori kokee avun saamisen mahdolliseksi, lisää nuoren taitoa hakea apua myös myöhemmässä vaiheessa aikuistuessaan. Tuloksissa nousee esiin myös vertaistuen merkityksellisyys. On tärkeää, että nuori kokee tulevaisuuden ymmärretyksi myös ikäistensä parissa. Tulosten mukaan jälkihuollon palveluiden arvioiminen ja nuoren sitouttaminen palveluihin nähdään edelleen tarpeelliseksi. Tiedon antamisessa nuoret ovat itse avainasemassa. Se, että nuoret peräänkuuluttavat tarvetta valmistautua paremmin sijaishuollon jälkeiseen aikaan, on syytä kuulla.

Asiasanat: huostaanotto, itsenäistyminen, jälkihuolto, jälkihuoltonuori

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	4
2 Huostaanotto- lastensuojelun viimesijainen tukitoimi	5
3 Jälkihuolto- nuoren oikeus	7
3.1 Jälkihuollon epätasalaatuisuus	8
4 Tutkielman toteuttaminen	10
4.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	10
4.2 Tutkimusmenetelmä	10
4.3 Aineiston keruu, kriteerit ja kuvaus	12
4.4 Aineiston analyysi.....	16
5 Tulokset.....	18
5.1 Riskitekijät nuoren tunnistamana	18
5.2 Auttamisen keinot.....	23
6 Johtopäätökset ja pohdinta	28
LÄHTEET	30

1 Johdanto

Anna-Mari Kaskinen (2019) kirjoittaa runossaan “Avaa kätesi. Ota vastaan aurinko, sadepisara. Et voi vaatia mitään. Sinulla on jo kaikki.” Edellä olevia sanoja tavoitellen toivon, että jokaisella jälkihuolto-uorella on mahdollisuus samaistua lauselman ja sen toiveikkuuteen aikuisuuden kynnyksellä.

Tämän kuvailevana kirjallisuuskatsauksena toteutetun tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisia riskejä nuoret tunnistavat itsenäiseen elämään siirtymisessä ja millaisia keinoja työntekijöillä on auttaa nuorta sijaishuollon päättyessä. Kirjallisuuskatsauksessa on käytetty yhdeksää kansainvälistä tieteellistä artikkelia. Tutkielma sisältää olennaisimmat asiat nuoren tunnistamista riskitekijöistä ja työntekijän keinoista auttaa nuorta sijaishuollon jälkeen.

Huostaanotto aiheena on yhteiskunnallisesti merkittävä, koska huostaanoton kustannukset erityisesti laitossijoituksessa ovat mittavat. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL 2020) lastensuojelutilaston mukaan vuonna 2019 huostassa olleiden lasten määrä (11 178) säilyi edellisen vuoden tasolla. Huostaanotto on vahvin lastensuojelun tukitoimi. Vahvasta tuesta huolimatta voi nuori syrjäytyä yhteiskunnasta. Sen vuoksi on mielestäni syytä tarkastella, miten nuoren elämä jatkuu sijaishuollon jälkeen. Selvittää, tunnistaako nuori itse mahdolliset sudenkuopat itsenäiseen elämään siirtymisessään.

Oman mielenkiinnon kautta valitsin tutkielman aiheeksi sijaishuollon jälkeisen ajan, jolloin nuoren oikeus jälkihuoltoon alkaa. Tosin nuori ei välttämättä itse koe jälkihuoltoa oikeudekseen. Lastensuojelun työntekijänä olen kuullut useamman nuoren uhoavan, ettei hän ota jälkihuoltoa vastaan. Uhoaminen on hämmentävää. Halusin tämän tutkielman avulla selvittää, millaisia asioita nuoret nostavat esiin sijaishuollon jälkeen. Tunnistavatko he riskitekijöitä omassa elämässään, vai onko kaikki hyvin, kunhan vain ”sossut” jättävät rauhaan.

Tutkielman teoriaosuudessa kerron aluksi lyhyesti huostaanotosta ja sen perusteista. Sen jälkeen avaan tarkemmin sijaishuollon jälkeistä aikaa nuoren siirtyessä jälkihuoltoon. Tarkastelen, millaisena jälkihuolto suomalaisessa järjestelmässä näyttäytyy. Luvussa neljä avaan tutkielman toteuttamiseen liittyviä vaiheita. Luvussa viisi käyn lävitse kansainvälisten tutkimusartikkeleiden pohjalta nousseita tuloksia. Päätän tutkielman lukuun kuusi, johtopäätöksiin ja omaan pohdintaan.

2 Huostaanotto- viimesijaisiin lastensuojelun tukitoimi

Kun lapsi otetaan huostaan, siirtyy vastuu hänen hoidostaan ja kasvatuksesta viranomaisille. Huostaanoton avulla pyritään turvaamaan lapsen tai nuoren kasvu ja kehitys. Huostaanotto on viimesijaisiin tukimuoto, ja se on mahdollinen vain, jos lapsi ei ole autettavissa lastensuojelun avohuollon tukitoimin. Tällä tarkoitetaan avohuollon tukitoimien riittämättömyyttä tai epäsopivuutta lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi. Edellä mainitussa tilanteessa sijaishuolto arvioidaan lapsen edun mukaiseksi palveluksi. (Lastensuojelulaki 417/ 2007.)

Lastensuojelulaissa perustellaan tilanteet, joissa sosiaalihuollon velvollisuutena on ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuolto. Huostaanoton perusteita ovat esimerkiksi lapsen huolenpidossa ilmenevät puutteet lapsen kasvuolosuhteiden vaarantaessa lapsen terveyttä tai kehitystä vakavasti. Lapsi voi myös itse vaarantaa vakavasti omaa terveyttään tai kehitystään, esimerkiksi päihteiden käytöllä. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Perusteita huostaanotolle täytyy tarkistaa säännöllisesti. Kun huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole, huostaanotto täytyy purkaa. Huostaanoton edellytysten poistuminen ei johda kuitenkaan välttämättä suoraan huostassapidon lopettamiseen. Ennen huostaanoton purkua on selvitettävä, onko se lapsen edun mukaista. Huostaanoton purkua arviotaessa on otettava huomioon sijaishuollon pituus, lapsen ja sijaishuoltajan välinen kiintymyssuhde ja sen laatu, lapsen ja hänen vanhempiensa välinen vuorovaikutus sekä lapsen oma mielipide asiasta. Huostaanotto päättyy kuitenkin viimeistään nuoren täytettyä 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/ 2007.)

Sijaishuollon tavoitteena on kasvattaa nuori itsenäiseksi, omillaan toimeentulevaksi aikuiseksi. Tavoitteena on, että nuorella on ympärillään oma sosiaalinen verkosto ja että hän hakeutuisi vain tarvittaessa sosiaalityön tuen piiriin. (Laaksonen 2004, 10.) Varsinaisen siirtymäkauden jälkeen nuori tarvitsee kuitenkin edelleen myönteisen kehityksen tukemista. Vaikka nuorella on tarve kehittyä itsenäiseksi nuoreksi aikuiseksi, on huomioitava, että sijaishuollon jälkeen syrjäytymisvaara on tavallista suurempi. (Mt., 11.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen huostaanoton jälkeistä aikaa eli aikaa, jolloin nuori siirtyy jälkihuollon piiriin. Haluan selvittää, millaisia jälkihuollon keinoja nuorelle on tarjolla, jotta nuori saisi riittävät valmiudet itsenäisen elämänsä aloittamiseen. Riittävän tuen varmistaminen tässä siirtymä- ja muutosvaiheessa on tärkeää, koska kuten edellä jo todettiin, tarvitsee nuori usein paljon tukea. Hyvin toteutettuna jälkihuolto on sekä lastensuojelun että sijaishuollon vaikuttavuuden merkittävä edellytys

(Lastensuojelulaki 417/ 2017). Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsoen on jälkihuolto myös taloudellisesti järkevää. Onhan nuoren tukeminen muutaman vuoden ajan huomattavasti halvempaa kuin syrjäytyneen aikuisen tukeminen vuosikymmenten ajan. Kun nuori saa tukea ja hänen toiveikkuutensa säilyy, pystyy nuori ottamaan samalla omat voimavaransa kokonaisvaltaisemmin käyttöönsä. (Laaksonen 2004, 10–11.)

3 Jälkihuolto - nuoren oikeus

Jälkihuolto tarkoittaa kokonaisvaltaisen tuen tarjoamista lapselle tai nuorelle sijaishuollon tai vähintään puoli vuotta kestäneen avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen (Lastensuojelulaki 417/2017). Jälkihuollon järjestäminen ei riipu lapsen tai nuoren iästä.

Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy kuitenkin viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut viimeksi lastensuojelun asiakkaana sijaishuollon päättymisen jälkeen. Viimeistään velvoite jälkihuoltoon päättyy nuoren täyttäessä 25 vuotta. Jälkihuollon ikäraja nousi 21- vuotiaasta 25-vuotiaaseen 1.1.2020. (Lastensuojelun käsikirja.)

Lastensuojelulain (417/2017) mukaan jälkihuoltoa voi järjestää myös muulla kuin edellä mainitulla tavalla lastensuojelun asiakkaana olleelle. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei nuori ole ollut aiemmin kodin ulkopuolisessa sijoituksessa tai nuoren sijoitus on kestänyt alle puoli vuotta. Esimerkiksi yksin maahan tulleelle nuorelle voidaan tarjota jälkihuoltoa. Kotoutumislain (1368/2010) mukainen jälkihuolto on muodostunut toistaiseksi kuitenkin vain harvan kunnan työmuodoksi. Lain tuoma vapaaehtoisuus jälkihuollon toteuttamisessa vaikuttaa siihen, että vain osa yksin alaikäisenä Suomeen tulleista nuorista on jälkihuollon piirissä. Näin ollen nuorten tasa-arvo palveluihin pääsyyn ei toteudu. Tarve jälkihuollon palveluille kasvaa kuitenkin koko ajan. (Berschewsky 2017, 37.)

Sosiaalihuollon on tuettava nuorta tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla, jos itsenäistyvällä nuorella ei ole lain mukaan siihen tarkoitettuja tuloja, korvauksia tai saamisia tai ne katsotaan riittämättömiksi. Lastensuojelulain nojalla nuoren asuminen ja toimeentulo tulee turvata myös jälkihuollon aikana. Jos nuoren kuntoutumisen esteeksi nähdään esimerkiksi riittämätön toimeentulo tai asumisolot, on kunnan tehtävä järjestää viipymättä nuorelle riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumiseen kohdistuvat puutteet. (Lastensuojelulaki 417/2017.)

Sijoituksen aikana kertyneitä itsenäistymisvaroja käytetään muun muassa nuoren asumiseen, koulutukseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen toimintakykyyn, terveydenhuoltoon ja toimeentuloon liittyviin menoihin. Itsenäistymisvaroja kerrytetään kalenterikuukausittain sijaishuollon aikana, joko avohuollon tukitoimena, sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien ohjeistusten mukaisesti. Summan täytyy vastata vähintään 40 % nuoren sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain tarkoittamista tuloista tai korvauksista, kuten elatustuesta tai elatusavusta. Lapsilisä ei kerrytä nuoren itsenäistymisvaroja. (Lastensuojelulaki 417/2017.)

Itsenäistymisvarojen käyttäminen ei ole vapaasti nuoren päätettävissä, vaan niiden käyttäminen toteutetaan suunnitelmallisesti. Sosiaalihuollon on pidettävä huolta, että itsenäistymisvarat kohdentuvat nuoren itsenäistymistä tukevaan toimintaan ja hankintoihin, kuten esimerkiksi asunnon kalustamiseen tai ajokortin hankintaan. On tärkeää, etteivät taloudelliset vaikeudet ja ennen kaikkea velkaantuminen kuormita nuorta. Nuoren taloudelliseen haavoittuvuuteen vaikuttaa usein myös se, että jälkihuoltonuoren vanhemmilla ei ole taloudellisesti mahdollisuutta tukea nuorta. (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43, 19–20). Itsenäistymisvarat on annettava nuorelle viimeistään jälkihuollon päättyessä (Lastensuojelulaki 417/2017).

Todettava on, että jälkihuollon tuen on perustuttava aina nuoren yksilölliseen tarpeeseen. Jälkihuollon toteuttamisen perustana on yksilöllinen, säännöllisesti tarkistettava jälkihuollon asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma laaditaan nuoren kanssa yhdessä, ja siihen kirjataan nuoren palvelut ja tukitoimet jälkihuollon päättymisen jälkeen. (Lastensuojelulaki 417/2017.)

3.1 Jälkihuollon epätasalaatuisuus

Vahvan monialaisen tuen avulla on mahdollista turvata nuoren perus- ja ihmisoikeuksia, syrjäytymistä, inhimillistä kärsimystä sekä taloudellisia kustannuksia (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43, 14). Valitettavaa on, ettei jälkihuoltoa toteuteta valtakunnallisesti tasalaatuisesti, vaan sen toteuttaminen riippuu kunnasta. Aikuistuvien nuorten jälkihuollon palvelut kuvautuvat myös varsin hajanaisina. Tilanne näyttäytyy siinä, että vahvimmin tukea tarvitseva nuori jää ilman tarvitsemaansa tukea, johtuen joko nuoren vaikeudesta sitoutua palveluihin tai siinä, että palvelujen tarjonta- tai toimintatavat eivät kykene kiinnittämään usein monilla tavoin oireilevaa nuorta. Myös lastensuojelu jää usein liian yksin jälkihuoltonuoren kanssa. Pahimmillaan tukipalveluiden hajanaisuus eri palvelun tarjoajineen, lakeineen, asenteineen ja ohjeineen aiheuttaa nuoren putoamisen palvelujärjestelmän ulkopuolelle. (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43, 13.)

Mahdollisia jälkihuollon palveluja ovat muun muassa psykososiaalisen tuen tarjoaminen, henkilökohtainen ohjaus ja neuvonta esimerkiksi arjessa selviytymiseen ja omien voimavarojen löytämiseen liittyen. Myös harrastuksen tukeminen, vertaisryhmään osallistuminen tai taloudellinen tuki asumiseen ja koulutukseen liittyen tai ohjaus suunnitelmalliseen rahankäyttöön ovat osa jälkihuollon palveluja. Myös tuettu asuminen tai tukiasunto ovat aikuistuvan nuoren tukimuotoja. Edellä mainitun tuen lisäksi on nähtävissä, että nuori tarvitsee myös oman itsenäistymissuunnitelman.

Tällä tarkoitetaan esimerkiksi yhteistä sopimusta eri toimijoiden välille, riittävän tukiverkoston, sosiaalisen isännöinnin tai asukastoiminnan tarjoamista. (Lastensuojelun käsikirja.)

4 Tutkielman toteuttaminen

4.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastelen itsenäistyvän nuoren elämää huostaanoton jälkeen.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia riskejä nuoret tunnistavat itsenäiseen elämään siirtymisessä?
2. Millaisia keinoja työntekijöillä on auttaa nuorta huostaanoton päätyttyä?

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkielmani on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, ja käytän siinä integroivan kirjallisuuskatsauksen menetelmää. Kirjallisuuskatsauksella tarkoitetaan kokonaisvaltaista tutkimusta, kirjallisuuden tulkintaa, jonka avulla vastataan tiettyyn kysymykseen (Aveyard 2019, 2). Kirjallisuuskatsaukselle eli review-tutkimukselle on ominaista yleiskatsauksen luominen tiettyyn aihealueeseen, jonka pohjalta oleellisin tieto tuodaan tiivistäen esiin. Käytännössä jokaisen tutkimuksen kohdalla luodaan siis jonkinlainen katsaus kyseisen alan aikaisempiin tutkimuksiin. (Aveyard 2019, 2; Kallio 2006, 18.) Myös yhteenveto, yleiskatsaus sekä tiivistelmä tuodaan esiin tietystä aihepiiristä. Luonteeltaan synteettisestä tutkimuksesta, jonka tavoitteena on luoda kokonaiskuva ja yleiskatsaus kirjallisuuteen, käytetään englanninkielisessä kirjallisuudessa käsitettä "literature review". (Kallio 2006, 18–19.)

Kirjallisuuskatsaukseen määritellään selkeästi tutkimuskysymys, johon vastataan aiheeseen liittyvän kirjallisuuden pohjalta, arvioimalla ja oivaltamalla systemaattisen lähestymistavan avulla (Aveyard 2019, 3). Yksinkertaisimmillaan review-tutkimus rakentuu aikaisempien tutkimusten analyysin ja edelleen analyysin pohjalta luodun synteetin varaan. Yleisellä tasolla review-tutkimusta on mahdollista määritellä sen päämäärän mukaan esimerkiksi kartoittavaan (exploratory), kuvailevaan (descriptive) ja selittävään (explanatory) tutkimukseen. Yksiselitteistä vastausta siitä, miten review-tutkimusta tulisi tehdä, ei kuitenkaan ole. (Kallio 2006, 21–22.) Tieteellistä arviointiprosessia kutsutaan review-prosessiksi. Kyseisellä käsitteellä tarkoitetaan puolueetonta vertaisarviointia, jonka avulla pyritään takaamaan julkaistavaksi tarkoitetun aineiston tieteellinen merkittävyys ja pätevyys. Review-tutkimuksessa käsite tiedostetaan sen sijaan yleiskatsaukseksi tietyn aihealueen tutkimukseen. Oleellista synteettisen laadullisen tutkimuksen kohdalla on, että lähestymistavassa yhtyvät jollain lailla usein molemmat edellä mainitut review-tutkimuksen ulottuvuudet. (Kallio 2006, 20.)

Kirjallisuuskatsauksen tyyppejä on useita. Kirjallisuuskatsauksen perustyyppinä ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. (Salminen 2011, 6.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleisimmin käytetty kirjallisuuskatsauksen tyyppi. Sitä luonnehditaan yleiskatsaukseksi, jonka laatimiseen ei sisälly tarkkoja tai tiukkoja sääntöjä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla tutkittava ilmiö voidaan kuvata laaja-alaisesti tai luokitella tarvittaessa tutkittavan ilmiön ominaisuuksia. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymykset ovat myös väljempää kuin systemaattisessa katsauksessa tai meta-analyysissä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on oma itsenäinen metodinsa, mutta sen avulla voi avautua myös uusia tutkittavia aiheita systemaattista kirjallisuuskatsausta ajatellen. (Aveyard 2019, 2–3; Salminen 2011, 6.) Kuten mikä tahansa osa tutkimusta, myös kirjallisuuskatsaus menetelmänä tulee dokumentoida kokonaisuudessaan (Aveyard 2019, 3). Luonteeltaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus on aineistolähtöinen, ja sillä tähdätään ilmiön kuvauksen ymmärtämiseen. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus pohjautuu tutkimuskysymykseen, ja tarjoaa valitun aineiston avulla kuvailevan, laadullisen vastauksen. (Kangasniemi ym. 2013, 291.)

Kirjallisuuskatsauksen vaiheita ovat tutkimuskysymyksen muodostaminen, aineiston valitseminen, kuvailun muodostaminen sekä lopuksi tuotetun tuloksen tarkasteleminen (Kangasniemi ym. 2013, 291). Tutkimuskysymys on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keskeinen tekijä, ja se ohjaa koko tutkimusprosessia (Kangasniemi ym. 2013, 294). Usein tutkimuskysymyksen määrittelyä edeltää alustava kirjallisuuskatsaus, jonka kautta tutkimuskysymys muodostetaan ja liitetään osaksi laajempaa käsitteellistä tai teoreettista kehystä (Kangasniemi ym., 2013, 295). Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella on kaksi toisistaan hieman erilaista orientaatiota, narratiivinen ja integroiva kirjallisuuskatsaus. Metodisesti narratiivinen kirjallisuuskatsaus on kevyin kirjallisuuskatsauksen tyyppi. Sen avulla voidaan antaa laaja kuvaus käsiteltävästä aiheesta, kuvailla aiheen historiaa tai kehitystä. Narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta voidaan erottaa kolme erilaista toteuttamistapaa: toimituksellinen, kommentoiva ja yleiskatsaus. Integroivalla kirjallisuuskatsauksella on yhdistäviä tekijöitä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kanssa. Koska se ei kuitenkaan valikoi tai seulo tutkimusaineistoa yhtä tarkasti, mahdollistuu mahdollisimman suuren otoksen ottaminen tutkittavasta aineistosta. Integroivaa kirjallisuuskatsausta käytetään, kun tavoitteena on kuvata tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti. (Salminen 2011 6–8.)

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tiivistelmä tietyn aihepiirin pohjalta tehtyjen tutkimusten olennaisimmista sisällöistä. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus mahdollistaa hypoteesien testaamisen

lisäksi tulosten esittämisen tiiviissä muodossa sekä niiden johdonmukaisuuden arvioimisen. Se voi tuoda esiin myös uusia tutkimustarpeita. (Salminen 2011, 9.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus eroaa muista tutkimuskatsauksista siten, että katsauksen kohde, avainkäsitteet sekä sisään- ja poissulkukriteerit määritellään jo alussa tarkasti. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen periaatteena on kokonaisvaltainen eksplisiittisyys sekä läpinäkyvyys. Tavoitteena on siis osoittaa kokonaisuudessaan prosessi, minkä lävitse on käyty johtopäätösten saamiseksi. Systemaattista kirjallisuuskatsausta pidetäänkin erittäin tarkasti selittävänä ja korkealaatuisena. (Aveyard 2019, 3; Koivisto & Haverinen 2006, 112.)

Kirjallisuuskatsauksen kolmas perustyyppi meta-analyysi jaetaan kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen meta-analyysiin. Kvalitatiivinen meta-analyysi on tyypiltään lähellä systemaattista kirjallisuuskatsausta. Se sisältää kaksi orientaatiota, metasynteesin ja metayhteenvedon. Metasynteesi on metayhteenvedoa tulkitsevampi ja kuvailevampi analyysin muoto. Metayhteenvedossa korostuu sen matemaattisempi ja määrällisempi orientaatio. Kvantitatiivinen meta-analyysi on kirjallisuuskatsauksista metodisesti vaativin. Kyseisessä katsauksessa yhdistetään ja yleistetään kvantitatiivisia tutkimuksia tilastotieteen menetelmin. (Salminen 2011, 12–14.)

4.3 Aineiston keruu, kriteerit ja kuvaus

Tutkielman aihe selkiytyi keväällä 2021. Tuolloin aloin lukea aihealueeseen liittyviä tieteellisiä artikkeleita. Lopullisen hakuprosessin tein 1.11.-31.12.2021, jolloin tutkielmani aineistoksi valikoitui kymmenen tutkimuskysymyksiini vastaavaa artikkelia. Löysin artikkelit monien erilaisten hakujen jälkeen Andor- ja Psychlogy Database (ProQuest) -tietokannoista. Lisäksi hain aineistoa EEPOS ja Finna.fi -tietokantojen kautta. Hakulausekkeina käytin muun muassa: After foster care, foster care, youth, become intependence. Hyödynsin MOT-sanakirjaa saadakseni parhaimmat käännökset asiasanoilleni. Tiedonhaussa hyödynsin Boolean operaattoria (AND, OR) sekä hakusanojen katkaisua tähdellä (*). Selkeyttääkseni aineiston valintaa käytin sisäänotto- ja poissulkukriteerejä. Lopulliseen aineistooni hyväksyin pelkästään englanninkieliset artikkelit. Muina hakukriteereinä pidin artikkelin saatavilla oloa verkossa ja että artikkelien julkaisuvuosi on vuosien 2010–2021 väliltä. Alla esittelen sisäänotto- ja poissulkukriteerit taulukkomuodossa (Taulukko 1.).

Taulukko 1. Tutkielman sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Vastaa tutkimuskysymykseen	Ei vastaa tutkimuskysymykseen
Englanninkielinen artikkeli	Muun kielinen artikkeli
Julkaistu 2010 tai myöhemmin	Julkaistu ennen vuotta 2010
Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli	Ei vertaisarvioitu tutkimusartikkeli

Kirjallisuuskatsauksessa on käytetty yhdeksää (9) kansainvälistä tieteellistä artikkelia, joista kolme (3) oli kvalitatiivisia eli laadullisia tutkimusartikkeleita ja kuusi (6) kvantitatiivisia eli määrällisiä tutkimusartikkeleita. Tutkimuksia oli toteutettu Yhdysvalloissa (3), Ruotsissa (2), Irlannissa (1), Israelissa (3). Tutkimusartikkelien keskeisimmät tiedot ovat koosteena alla olevassa taulukossa (Taulukko 2.).

Taulukko 2. Tutkielman aineisto

	Tutkimuksen julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmä ja kohderyhmä	Keskeisimmät tutkimustulokset
1	Berlin, M., Vinnerljung, B., Hjern, A. (2011) School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care. Children and Youth Services Review 33, 2489–2497.	Tuottaa tietoa nuorten psykososiaalisesta pääomasta sijoituksen päättyessä. Tutkimuksessa verrattiin sijoitettuna olleita nuoria pääväestön nuoriin, kansallisiin adoptoituihin sekä nuoriin, jotka saivat kotiinpäin tukea ennen 13 vuoden ikää.	Kvantitatiivinen tutkimus. Nuoret aikuiset (17 vuotta täyttäneet). Ruotsi.	Pitkäaikaisen sijoituksen päättyessä on riski myöhempiin nuorten mielenterveysongelmiin, itsemurhayrityksiin, päihteiden väärinkäyttöön, vakavaan rikollisuuteen sekä julkisesta huollosta riippuvuuteen. Riskiä lisää selkeästi peruskoulun viimeisen vuoden heikko koulumenestys. Huomattavasti pienemmät riskit koskevat kotiinpäin tuetuiksi tulleita tai kansallisesti adoptioituja. Tulosten mukaan sijoitettujen nuorten koulunkäynti tulisi nostaa etusijalle.
2	Courtney, M.E., Lee, J.A., Perez, A. (2011) Receipt of help acquiring life skills and predictors of help receipt among current and	Tarve auttaa sijaishuollosta lähteviä nuoria valmistautumaan aikuisuuteen valtion varoin tuotettujen itsenäistymispalveluide	Midwest Evaluation of the Adult Functioning of Former Foster Youth. Kvantitatiivinen tutkimus.	Tutkimustulosten mukaan tulisi kaksinkertaistaa ponnistelut tarjota sijaishuollosta lähteville nuorille kuuluva apu, mikä lain mukaan heille kuuluu.

	former foster youth. Children and Youth Services Review 33, 2442–2451.	n avulla. Tarve selvittää, ovatko nuoret todellisuudessa saaneet heille tarkoitettuja palveluita.	Aikuistuvat nuoret. Yhdysvallat.	Laajentaa jälkihuollon tuki 21- vuotiaisiin varmistamaan riittävä apu. Lisäksi korostetaan tarvetta ottaa sijaisvanhemmat mukaan tarjoamaan elämänhallintataitojen harjoittelua, kyseenalaistaa, ovatko nykyiset toiminnot oikein kohdistettuja.
3	Del Quest, A., Fullerton, A, Geenen, S., Powers, L. and The Research Consortium to Increase the Success of Youth in Foster Care (2012) Voices of youth in foster care and special education regarding their educational experiences and transition to adulthood. Children and Youth Services Review 34, 1604–1615.	Tuottaa tietoa ja havaintoja sijoitettuna olevien erityisiä koulutuspalveluita saavien nuorten kokemuksista koulutukseen ja siirtymiin liittyen.	Kvalitatiivinen tutkimus, johon osallistui seitsemän 15–18-vuotiasta nuorta. Nuoria haastateltiin keskimäärin seitsemän kertaa. Yhdysvallat.	Nuoret kokivat haasteina mm. koulutukselliset haasteet, suhteiden selvittäminen biologisen perheen kanssa, suurien päätösten tekemisen vaikeus epävarmuudessa, ristiriitainen tuki ja palvelut. Aikuisen tuki, tieto vaihtoehdoista ja palveluista, nuoren kannustaminen positiiviseen asenteeseen näyttäytyivät tärkeinä teemoina nuoren menestymiseksi.
4	Glynn, N. & Mayock, P. (2018) "I've changed so much within a year": Care Leavers' Perspectives on the Aftercare Planning Process. Child Care in Practice, 8 October at https://tandfonline.com/	Lakiuudistuksen jälkeinen tarve kehittää, reflektoida sekä saada lisää käytännön tietoa, miten jälkihuollon suunnitteleminen on laitettu toimeen Irlannissa.	Kvalitatiivinen pitkäaikais tutkimus. Haastatteluun osallistunut 16 aikuistuvaa nuorta. Irlanti.	Tulokset osoittavat, miten vaikeana näyttäytyy nuorten osallistuminen jälkihuollon suunnitelmaan. Tulokset paljastavat myös erilaiset osallistumiseen. esteet, miten nuoret itse järjelevät siirtymistään huollon ulkopuolelle, paljastavat prosessin monimutkaisuuden.
5	Höjer, I. & Sjöblom, Y. (2013) Voices of 65 Young People Leaving Care in Sweden: "There Is So Much I Need to Know!". Australian Social Work 67:1, 71-87.	Tarkastella sijaishuollosta lähtevien nuorten kokemuksia, millaiset tekijät tukevat tai eivät tue heitä sijoituksen jälkeen.	Kvantitatiivinen tutkimus. Puhelinhaastattelut, 65 18–26-vuotiasta nuorta, Ruotsi.	Äkkinäisen siirtymisen sijaan nuoret tarvitsevat asteittaisen ja joustavan siirtymisen sijaishuollosta aikuisuuteen, heidän tarpeensa ja kypsyytensä huomioiden. On tärkeää, että he saavat tukea ja neuvoa asumiseen, talousasioihin, työllistymiseen

				sekä kouluttautumiseen liittyen. Myös emotionaalisen tuen tärkeys on selkeä. Oman verkoston tuki on vähäinen. Tätä puutetta ei pystytä täysin kompensoida virallistella verkostolla.
6	Jones, L. (2011) The first three years after foster care: A longitudinal look at the adaptation of 16 youth to emerging adulthood. Children and Youth Services Review 33, 1919–1929.	Seurata, miten entinen sijoitettuna ollut nuori sopeutuu sijaishuollon jälkeiseen aikaan, aikuisuuteen.	Kvantitatiivinen pitkittäistutkimus. Tutkimuksessa seurattiin 16 aikuistuvan nuoren elämää kolmen vuoden ajan, miten he sitoutuivat aikuisten maailmaan, millaisia riskitekijöitä ilmeni. Yhdysvallat.	Tulosten mukaan kaikilla nuorilla oli vähintään yksi aikuinen kontakti mutta vain kuusi nuorta oli vapaita riskeistä, kuten päihteiden väärinkäytöstä tai taloudellisista ongelmista. Kolmen vuoden jälkeen 50 prosentilla vastanneista nuorista oli huume- ja/tai alkoholiongelma, eikä heillä ollut säästöjä tai terveystakuutusta. Ongelmista huolimatta useimmat heistä kamppailivat pysyäkseen itsenäisinä ja jatkoivat koulunkäyntiään. Sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä olivat mm. siirtymävaiheen aika sijaishuollon jälkeen, hyvät tukijärjestelmät, mukaan lukien perhe ja aiemmat sosiaalityöntekijät sekä sitoutuminen kouluttautumiseen.
7	Schwartz-Tayri, T.M. & Spiro, S.E. (2017) The Other Side of the Bridge: A Follow-Up Study of Israeli Young Adults Who Participated in A Transitional Housing Program after Aging Out from Care. Residential	Saada tietoa, miten nuoret valmistuivat ohjelmasta, selvisivät varusmies- tai siviilipalvelukseen, asumiseen, kouluttautumiseen, työllistymiseen, tuloihin, terveyteen, vapaa-ajan toimintoihin,	Kvalitatiivinen, puolistrukturoitu syvähaastattelu. Tutkimukseen osallistui 25 aikuistuvaa nuorta. Israel.	Nuoret kohtasivat monia vaikeuksia, osin kokien samoja haasteita kuin mitä nuoret kohtasivat sijaishuollon päättyessä.

	Treatment for Children & Youth 34, 3–4, 311–324.	sosiaalisiin suhteisiin sekä yleiseen elämäntyytyväisyyteen liittyvistä asioista.		
8	Sulimani-Aidan, Y. (2017) To dream the impossible dream: Care leavers' challenges and barriers in pursuing their future expectations and goals. Children and Youth Services Review 81, 332–339	Tutkia sijaishuollosta lähtevän nuoren kokemia haasteita ja esteitä, samanaikaisesti kun he pyrkivät ymmärtämään odotuksiaan ja laatimaan tulevaisuuden suunnitelmia.	Temaattinen analyysi, kvantitatiivinen tutkimus, johon osallistui 25 nuorta. Israel.	Nuorten tulevaisuuden näkymien sekä tavoitteiden asettamisen haasteiksi nousevat sosiaalisen verkoston tuen puute, sitoutuminen biologiseen perheeseen sekä köyhä henkilökohtainen pääoma.
9	Sulimani-Aidan, Y. & Melkman, E. (2018) Risk and resilience in the transition to adulthood from the point of view of care leavers and caseworkers. Children and Youth Services Review 88, 135–140.	Tuottaa tietoa, millä tavoin nuoret ja työntekijät kokevat sijoituksen päätyttyä riskit ja vahvuudet.	Kvantitatiivinen tutkimus. Tutkimukseen osallistui 50 sijaishuollosta lähtevää nuorta sekä työntekijää. Israel.	Tulosten mukaan nuoret tarvitsevat yhteenkuuluvuutta, kumppanuutta sekä emotionaalista kannustamista. Ammatillinen suhde on myös merkityksellinen nuoren siirtyessä aikuisuuteen. Käytännössä on tärkeää auttaa nuorta luomaan yhteyksiä, samanaikaisesti rohkaista työntekijöitä näkemään itseluottamus nuoren vahvuudeksi.

4.4 Aineiston analyysi

Efronin ja Ravidin (2018, 74–75) mukaan tekstin useampaan kertaan lukeminen on edellytys analysoinnin onnistumiselle, sillä jokaiselle lukukerralle on oma tarkoituksensa prosessissa. Luin itsekin tutkielmani artikkeleita lävitse lukuisia kertoja saadakseni niistä tutkimuskysymyksiini vastaavan tiedon. Tällä tavoin mahdollistui yleiskuvan saamisen lisäksi asioiden sisäistäminen ja

omaan aihealueeseen liittyvän tiedon tunnistaminen. Jatkoin valitsemani artikkelien lukemista ja analysoimista koko kirjallisuuskatsauksen ajan. Suoraan tutkimuskysymyksiin vastaavia artikkeleita oli heikosti, ja tämän vuoksi päädyin hyödyntämään manuaalisesti valitsemani artikkeleita teosten ja tutkimusten lähdeluetteloista. Lopuksi tulostin itselleni jokaisen artikkelin, jotta minun oli mahdollista palata niiden äärelle läpi koko työskentelyn. (ks. Aveyard 2014, 148.)

Kallio (2006, 19) toteaa, että mikäli analyysi jää ilman synteettistä, kokoavaa otetta, on vaarana diskurssin pirstaloituminen eli kokonaiskuvan hämärtyminen. Synteesivaiheessa tutkijan tehtävänä on koota analyysinsä pohjalta kokonaiskuva tutkimuskohteestaan. Aveyardin (2014, 134–140) mukaan lukijaa hyödyttää korostuskynän käyttäminen, sillä sen avulla nostetaan esiin omaan tutkimuskysymykseen liittyvät asiat. Myös Efron ja Ravid (2018, 82–84, 90) ohjaavat merkitsemään kirjallisuuskatsaukseen löydetyn olennaisen tiedon selkeästi, esimerkiksi värikorostusta, erivärisiä fontteja tai tarroja hyödyntäen. Tämän jälkeen artikkeleita tulee lukea huolellisesti läpi uudelleen, ja varmistaa tiedon käyttökelpoisuus omaa kirjallisuuskatsausta ajatellen. Lukemisen ja omaan kirjallisuuskatsaukseen sopivien aiheiden valitsemisen jälkeen on hyvä tehdä muistiinpanoja omaa aihealuetta silmällä pitäen. Vaikka muistiinpanojen kirjaaminen on työlästä, muodostavat ne arvokkaan pohjan kirjallisuuskatsauksen työstämiselle. Alustavien teemojen muodostaminen on myös hyvä aloittaa. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei ensimmäisten teemojen tarvitse olla lopullisia. Myös Aveyard (2014, 137–140) ohjaa teemoittelemaan tutkimusartikkelien nousevat havainnot ja ilmiöt.

Hyödynsin omassa tutkielmassani erityisesti alleviivausta ja värikoodausta. Lisäksi kirjoitin lukiessani muistiinpanoja esiin nousevista ilmiöistä. Osa teemoista nousi helpommin esiin. Osa sen sijaan vaati useampaan kertaan lukemista sekä tarkempaa arviointia siitä, muodostivatko ne oman teeman vai kuuluivatko ne saman teeman alle. Sekä riskitekijöistä että keinoista auttaa muodostui kolme teemaa, joita avaan enemmän luvuissa 5.1 ja 5.2. Molempien lukujen lopussa tiivistän tulokset taulukkomuotoon.

5 Tulokset

5.1 Riskitekijät nuoren tunnistamana

Tutkimusaineistoni osoittaa nuorten tunnistavan itsenäiseen elämään siirtymiseen liittyvän erilaisia riskitekijöitä. Tällaisia ovat puutteelliset elämönhallintataidot, tukiverkoston puute sekä oma psyykinen pahoinvointi. Nuoren puutteelliset elämönhallintataidot näyttäytyvät esimerkiksi niin, että nuorella ei ole vakituista asuntoa, hän ei saa koulutustaan päätökseen, hänellä on talousvaikeuksia tai työllistyessään on nuoren työ usein matalapalkkainen. Tukiverkoston puute näyttäytyy myös yhtenä riskitekijänä nuoren siirtyessä itsenäiseen elämään. Usein nuoren suhde biologiseen perheeseen näyttäytyy haastavana. Nuori ei saa kaipaamaansa tukea biologiselta perheeltään vaan päinvastoin vanhemmat tuntuvat olevan riippuvaisia nuoresta. Myös se, että sijaishuollon jälkeen suhde tutun työntekijän kanssa katkeaa äkillisesti, on nuorelle vaikea ja epävarmuutta lisäävä tekijä. Nuoren psyykinen pahoinvointi näkyy esimerkiksi erilaisina mielenterveydellisinä haasteina ja riskinä itsetuhoisuuden lisääntymiseen. Seuraavassa lähden tarkastelemaan kutakin riskitekijää yksityiskohtaisesti.

Nuoren puutteelliset elämönhallintataidot

Nuoren elämönhallinnan puute nousee selkeästi esiin Jonesin (2011) tutkimuksessa. Se osoittaa, että nuorella on vaikeuksia sopeutua lähestyvään aikuisuuteen, suoriutua koulunkäynnistä, työllistyä, avioitua tai tulla vanhemmaksi. Edes työllistyminen ei takaa nuoren saavan elämänsä raiteilleen. Nuori on usein matalapalkkaisessa työssä, johon jumittuu helposti pelätessään, ettei löydä toista työtä. Myös se, ettei nuoren onnistu suunnitella kouluttautumistaan, saa hänet jatkamaan työtään, tyytymättömänäkin. Matalapalkkainen työ ei tuo kuitenkaan nuorelle taloudellista turvaa. Toisaalta nuorella ei tunnu olevan edes taitoa säästää rahaa. Osa nuorista kärsii pitkistä työttömyysjaksoista, eivätkä he etsinnöistään huolimatta onnistu löytämään työtä. (Mt.)

Kuten Berlin kumppaneineen (2011) toteaa, vaikuttaa nuoren heikko koulumenestyminen, matalat arvosanat tai niiden puuttuminen kokonaan, edelleen nuoren jatko-opintojen suorittamiseen. Jos nuori on koulussa, on työssä käyminen samanaikaisesti yksi syy koulunkäynnin keskeytymiseen (Jones 2011). Biologisten vanhempien koulutustausta ja päihteiden väärinkäyttö näyttävät lisäävän riskiä, että myös sijoitetun nuoren koulumenestyminen on heikompaa muihin ikätovereihin nähden (Berlin ym. 2011). Sijaishuollon jälkeen aiheuttavat kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyvät asiat

monelle nuorelle huolta, kuten Sulimani-Aidan ja Melkman (2018) tuovat esiin. Jonesin (2011) tutkimuksessa ilmenee, että monen nuoren täytyy käydä töissä, koska heillä ei ole mahdollisuutta saada taloudellista tukea vanhemmiltaan.

Höjer ja Sjöblom (2014) tuovat esiin nuoren toiminnassa näkyvän taloudellisen epävarmuuden. Nuori ei tiedä, miten säästää tai miten saada ylipäättään oma budjetti riittämään. Schwartz-Tayrin ja Spiron (2017) tutkimuksessa nuoret mainitsevat työstä saadun huonon palkan lisäksi myös työn väliaikaisuuden. Taloudellisten vaikeuksien vuoksi moni nuori on ollut useamman kerran tilanteessa, jossa hänellä ei ole ollut mahdollisuutta perustarpeiden kattamiseen, kuten riittävään ravintoon, hammashuoltoon, lääkkeisiin tai vuokraan. Myös Jonesin (2011) tutkimuksessa nuoret tuovat esiin työttömyysjaksot, joiden vuoksi heidän on vaikea selvitä esimerkiksi laskuistaan. Nuoria huolestuttaa, miten selvitä asumiseen, henkilökohtaiseen talouteen ja työllistymiseen liittyvien asioiden kanssa (Berlin ym. 2011).

Höjer ja Sjöblom (2014) toteavat, että nuoren pääoman ollessa vähäinen, heikentää se luonnollisesti nuoren taloudellista tilannetta. Asetelma näyttäytyy vaikeana: miten nuoren on mahdollista saavuttaa tavoitteitaan, jos elämä itsessään on päivittäistä kamppailua eloonjäämisestä? Schwartz-Tayrin ja Spiron (2017) tutkimuksessa esiin nousee nuoren jatkuva velkakierre, mikäli hän onnistuu lainaamaan rahaa pankista tai ystäviltä. Joissain tapauksissa talousvaikeudet ovat nuoren vakavin haaste, ja joissain tapauksissa myös esteenä sille, ettei nuoren onnistu siirtyä menestyksellisesti aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään (Höjer & Sjöblom 2014; Sulimani-Aidan & Melkman 2018). Berlinin ja kumppaneiden (2011) tutkimuksen mukaan nähtävissä on, että nuoren heikko koulumenestys näyttäytyy huomattavana riskinä myös tulevaisuuden psykososiaalisille ongelmille sijaishuollon päättävien nuorten keskuudessa. Erityisesti nuorilla miehillä on vakavaa rikollisuutta ja riski alkoholin ja huumeiden väärinkäyttöön on selvästi kohonnut.

Toisinaan nuoren valmistautumattomuus sijaishuollon jälkeiseen aikaan johtuu hänen toiminnastaan sijaishuollon aikana, kuten Quest kollegoidensa (2012) kanssa tuo esiin. Nuoren karkaaminen sijaishuolto paikasta altistaa hänet herkästi fyysiselle väkivallalle, huumeidenkäytölle sekä rikolliselle toiminnalle. Karkaaminen nousee esiin myös Jonesin (2011) tutkimuksessa. Sosiaaliturvatunnuksen ja syntymätodistuksen jäädessä sijaishuolto paikkaan, on nuoren asettuminen yhteiskuntaan mahdotonta. Nuoren epämääräiset asumisjärjestelyt, asumisen vakiintumattomuus sekä kodittomuus horjuttavat itsenäistymiskynnyksellä olevan nuoren elämänhallintaa. Kerjääminen ja rahan lainaaminen ystäviltä tai perheeltä sekä rikollinen toiminta ovat tuolloin usealle nuorelle keinoja

selvitä hengissä. Nuoren toistuvien muuttojen vuoksi työpaikan pitäminen on monille vaikeaa. (Mt.)

Glynnin ja Mayockin (2018) tutkimuksessa nuoret kokevat mahdottomana tulevaisuuden suunnittelemisen tilanteessaan, oman asumisen ollessa epävarmalla pohjalla. Osa nuorista rahoittaa asumisensa esimerkiksi aikuisviihdeteollisuuden avulla (Jones 2011). Quest kollegoidensa (2012) kanssa toteaa nuoren pyrkivän välttelemään liian stressaavalta tuntuvan tulevaisuuden pohtimista pelätessään, onko hänellä paikkaa minne mennä tai mitä tehdä. Glynn ja Mayock (2018) kertovat nuoren kokevan elämäntaitojen harjoittelun ja valmistautumisen itsenäiseen elämään epäonnistuvan sijaishuollon aikana. Nuoren kokemus on, ettei käytännön harjoittelu vastaa puutteellisuudellaan ja pinnallisuudellaan itsenäisen elämisen vaatimuksiin huostaanoton päätyttyä.

Tukiverkoston puute

Sijaishuollon liian aikainen ja suunnittelematon päättyminen nousee esiin erityisesti Höjerin ja Sjöblomin (2014) ja Questin ja kumppaneiden (2012) tutkimuksissa. Höjer ja Sjöblom (2014) toteavat tutkimuksessaan, että useat nuoret kokevat sijaishuollosta lähtemisen prosessina hätäiseksi. Nuori joutuu lähtemään sijaishuollosta ilman selvää suunnitelmaa tulevaisuudesta.

Sijaishuollon päättyessä myös suhde sijaisvanhemman tai laitoksen henkilöstön kanssa keskeytyy äkillisesti ilman, että nuori saa tilalle muuta tukea. Yhteydenottaminen uuteen työntekijään tuntuu nuoresta epämiellyttävältä. Nuoren on vaikea kertoa toiveistaan tai tarpeistaan tuntemattomalle työntekijälle. Toisekseen ei ole selvää, että nuori pääsee tuen piiriin. Aina nuoren tarve suunnitella omaa jokapäiväistä elämää ei ole edes riittävä peruste tuen piiriin pääsemiselle. Kaiken kaikkiaan useat nuoret kokevat, että tuki esimerkiksi asumiseen tai talouteen, työllistymiseen tai kouluttautumiseen liittyen, on riittämätöntä. (Höjer & Sjöblom 2014.)

Myös Jonesin (2011) ja Sulimani-Aidanin ja Melkmanin (2018) ja Sulimani-Aidanin (2017) tutkimuksissa ilmenee, että valtaosa nuorista kokee jäävänsä vaille niin epävirallisen kuin viranomaisverkoston tukea. Nuori kokee, ettei hänellä ole mahdollisuutta keskustella päivittäin eteen tulevista tulevaisuuttaan koskevista haasteista tai päätöksistä. Sosiaalisten siteiden vähäisyys kohdentuu ennen kaikkea huoleen nuoren yksinäisyyden tunteesta, sosiaalisesta eristäytymisestä, aikuisen tuen ja opastuksen puutteesta, nuoren kuulumattomuudesta mihinkään. Tuen puute nähdään suurimpana esteenä nuoren tulevaisuutta koskevien odotusten saavuttamiselle. (Sulimani-Aidan

2017; Sulimani-Aidan & Melkman 2018.) Toisaalta tukea saadessaan nuorta turhauttaa, että hänen ja työntekijän tapaamisilla keskitytään vain negatiivisten asioiden läpikäymiseen (Quest ym. 2012). Mikäli nuori ei koe ympärillään olevien ihmisten tukevan tai ymmärtävän heidän tarpeitaan, voi nuoren kokemus yksinäisyydestä olla vahva. Siten sopimattomien ihmissuhteiden ja sen, kenen kanssa nuori viettää aikaa, nähdään vaikuttavan negatiivisesti nuoren pyrkimykseen saavuttaa tavoitteitaan. (Sulimani-Aidan 2017.)

Taloudellisten vaikeuksien vuoksi osa nuorista eristyy sosiaalisesti toisista nuorista, kuten Schwartz-Tayrin ja Spiron (2017) tutkimuksessa ilmenee. Nuoret kuvaavat irrallisuutensa johtuvan niin rahan kuin ajan puutteesta, joita molempia nuoret tarvitsevat viettääkseen aikaa muiden nuorten kanssa. Nuoren kokemus on, ettei hänen ole mahdollista jakaa kokemuksiaan ”normaalien perheiden” nuorten kanssa ilman jaettua ymmärrystä. (Schwartz-Tayri & Spiro 2017.)

Glynnin ja Mayockin (2018) mukaan nuoren kokemukset siitä, että hän jää vaille riittävää informaatiota oikeuksistaan tai nuorta kunnioittavaa keskustelua, vaikuttavat epäluottamuksen syntymiseen myös viranomaista kohtaan. Epäluottamus heikentää nuoren sitoutumista palveluihin tai jopa niiden välttelemiseen. Toisaalta, kuten Berlin kumppaneineen (2011) tuo esiin, nuorille ei ole välttämättä edes tarjolla systemaattisia palveluita jälkihuoltoon siirtyessään. Velvollisuus tuen antamiseen päättyy nuoren täysi-ikäistyessä. Lisäksi Courtney ja kumppaneiden (2011) tulokset osoittavat nuorten kokevan, ettei heillä ole riittäviä palveluja, vaikka tarve palveluiden tarjoamiseen on tunnistettu ja valtiot ovat saaneet varoja erityisesti näiden palveluiden tarjoamiseen.

Questin ja kumppaneiden (2012) tutkimuksen mukaan nuorella on usein merkittäviä haasteita selvittää suhteitaan myös biologisten vanhempiensa kanssa. Sama asia nousee esiin Höjerin ja Sjöblomin (2014) sekä Sulimani-Aidanin (2017) tutkimuksissa. Nuoren sosiaaliset siteet omaan biologiseen perheeseen näyttäytyy varsin monimutkaisina ja hankalina. Koska osalla vanhemmista ei ole taitoa rohkaista ja uskoa nuortaan eikä luoda toivoa ja tukea tulevaisuuden suunnitelmissa, ei vanhempi pysty tarjoamaan henkistä tai käytännön tukea nuorelleen. Vanhempi on itse päinvastoin riippuvainen nuorestaan ja estää pahimmillaan nuoren itsenäistymisen. Epäluottamus nuoren pärjäämiseen ei rajoitu vain vanhempaan, vaan usein myös isovanhemmat kieltävät nuorta tavoittelemasta liikaa epäillessään nuoren epäonnistuvan. Nuori saattaa myös kokea tehtäväkseen huolehtia perheestään. Nuorella on huolta siitä, miten vanhempi pärjää yksin jäädessään. (Höjer & Sjöblom 2014.) Vaihtoehtoisesti, kuten Schwartz-Tayrin ja Spiron (2017) tutkimuksessa nousee

esiin, nuori kokee oman perheen luokse menemisen väliaikaiseksi, ei-toivotuksi ja viimeiseksi vaihtoehdoksi, vaikka hänellä ei ole kattoa päänsä päällä.

Kaiken kaikkiaan, kuten Sulimani-Aidan (2017) tuo esiin, haastavin tehtävä nuorelle on selvittää itsekseen kaikista elämän alueilla ilmenevistä haasteista. Itsenäiseen elämään liittyvät haasteet sisältävät tehtäviä, kuten oman pääoman kartuttamista tai päätösten tekemistä, ja niiden nähdään estävän nuoren onnistumisen ilman aikuisen ohjausta. Monet nuoren kohtaamat esteet näyttävät liittyvän toisiinsa, johtuen toinen toisistaan. (Mt.)

Psyykkinen pahoinvointi

Glynnin ja Mayockin (2018) tutkimuksessa nousee esiin se, että nuoren aikaisemmat negatiiviset kokemukset nujertavat ja jopa estävät hänen osallistumisestaan jälkihuoltoon. Kun nuori ei kykene sitoutumaan jälkihuollon aikaiseen työskentelyyn, vaikuttaa se vahingollisesti hänen perustarpeidensa, kuten asumisen, järjestymiseen. Myös Sulimani-Aidan (2017) toteaa nuoren henkisen pääoman näyttävästi keskeisenä esteenä sille, millaiset taloudelliset tai koulutukselliset saavutukset ja kyvyt, tulevaisuuden tavoitteet tai odotukset nuorella on. Nuoren päivittäiset kamppailut näyttävät rajoittavan hänen mahdollisuuksiaan ja motivaatiotaan tavoitella enemmän. Se, ettei nuori etsinnöistään huolimatta työllisty, yhdistetään siihen, ettei nuori usko itseensä. Tämä nähdään liittyvän nuoren kokemuksiin jäädä vaille hyväksyntää tai kontaktia. (Jones 2011.)

Questin ja kollegoidensa (2012) tutkimuksessa nousee esiin erityistä tukea tarvitseva nuori, jota tulevaisuus sijaishuollon jälkeen kaikkine muutoksineen hermostuttaa ja stressaa. Nuoren pelkona on, ettei hänellä ole paikkaa, minne mennä sijaishuollon päätyttyä. Osa nuorista toivoo mahdollisuutta jatkaa sijaishuollossa saadakseen koulunsa päätökseen. Hallinnolliset säännökset eivät ole aina avuksi sijaishuollosta lähtevälle nuorelle. Jääminen ei ole mahdollista nuoren tullessa täysi-ikäiseksi. (Höjer & Sjöblom 2014.) Koska nuoren on vaikea ottaa puheeksi tilanteensa ja toiveensa, joutuu nuori jatkamaan epätietoisuudessa. Nuoren kokemus on, etteivät asiat mene hänen käsiensä kautta. Toisaalta nuori kokee joutuvansa hyppäämään aikuisuuteen ilman riittävää tietoa ja harjoittelua. (Quest ym. 2012.)

Jonesin (2011) tutkimuksessa riskitekijäksi nousee nuoren psyykkiset ongelmat, jotka osaltaan vaikeuttavat nuoren sitoutumista aikuisuuteen. Huomioitavaa on, että nuoren psykososiaaliset ongelmat nostavat erityisesti nuorten miesten riskiä itsemurhayrityksiin (Berlin ym. 2011). Höjer ja

Sjöblom (2014) toteavat, ettei sijaishuollosta lähtevä nuori pysty keskittymään tulevaisuuden suunnitteluun, koska nuorella on liian kiire yrittää selviytyä itsenäisestä elämästä. Schwartz-Tayrin ja Spiron (2017) tutkimuksessa useimmat nuoret kokevat itsenäistymisohjelman jälkeisen elämänsä kriisiytyvän rajusti. He tuntevat epävarmuutta, yksinäisyyttä ja sosiaalista eristyneisyyttä. Nuoret kokevat vakavien ongelmiansa kärjistyvän tilanteessa, jossa oma taloudellinen tilanne estää hakeutumisen esimerkiksi psykiatrisen avun piiriin. Ilman riittävää tukiverkosta on nuoren mahdotonta käsitellä menneisyyden muistoja. (Mt.) Sulimani-Aidanin ja Melkmanin (2018) tutkimuksessa lähestyvä aikuisuus näyttäytyy toisaalta mahdollisuutena myönteiseen muutokseen, toisaalta riskinä ja haavoittavana ajanjaksona sijaishuollon päättävälle nuorelle. Olen koonnut alla olevaan taulukkoon (Taulukko 3.) kolme teemaa, jotka näyttäytyvät riskitekijöinä murroskohdassa nuoren itsenäistyessä sijaishuollon jälkeen.

Taulukko 3. Riskitekijät

Riskitekijät
Puutteelliset elämänhallinnan taidot
Tukiverkoston puute
Psyykkinen pahoinvointi

5.2 Auttamisen keinot

Seuraavassa tarkastelen, millaisia keinoja työntekijöillä on nuoren auttamiseen huostaanoton päätyttyä. Löysin aineistostani seuraavia teemoja: ammatillinen suhde, nuoren osallisuuden tukeminen sekä lakisääteiset tehtävät. Tarkastelen kutakin löytämistäni teemoista yksityiskohtaisemmin.

Ammatillinen suhde nuorta tukemassa

Glynnin ja Mayockin (2018), Schwartz-Tayrin ja Spiron (2017) ja Sulimani-Aidanin ja Melkmanin (2018) tutkimuksissa nuoret korostavat hyvän ja kannustavan ammatillisen suhteen merkitystä tukena siirtymisessä aikuisuuteen. Virallinen ja ammatillinen suhde tarjoaa nuorelle niin konkreettista kuin emotionaalista tukea, ohjausta ja neuvontaa, ystävyyttä ja avustamista omien oikeuksien ymmärtämiseksi. Tärkeänä nähdään myös nuoren epävirallisten suhteiden vahvistaminen. Useimmat nuoret kokevat pystyvänsä uskoutumaan paremmin ongelmistaan ja huolistaan, kun ohjaaja on heidän saatavilla, vastaa tarpeisiin ja kohtelee kunnioittavasti. Nuoret kokevat työntekijän merkittävänä

tukijana heidän muutoksissaan. Koska nuorilla on epävarmuutta oikeudestaan tuen saamiseen myöhemmässä vaiheessa, toivovat he työntekijän aloitteellisuutta yhteydenotossa. (Schwartz-Tayri ja Spiro 2017.)

Glynnin ja Mayockin (2018) mukaan nuori pitää tärkeänä jälkihuollon työntekijän hyvää asennetta. Työntekijän riittävän rento ja ystävällinen asenne miellyttää nuorta. Nuoret ilmaisevat tyytyväisyyttään tilanteissa, joissa kokevat tulevansa ymmärretyiksi ja kunnioitetuiksi. Heille on tärkeää se, miten ja mitä heille puhutaan. Eräs nuori kuvaileekin työntekijää tällä tavoin: ”hänen kanssaan voin pitää hauskaa. Hän ei ole liian vakava. Pidän siitä hänessä”. Nähtävissä on, että vastavuoroinen, avoin ja rehellinen vuorovaikutus työntekijän ja nuoren välillä lisää selkeästi nuoren sitoutumista ja osallistumista jälkihuoltoon. Nuori on vastaanottavaisempi käytännön ohjeille ja neuvoille, ja nämä edesauttavat hänen siirtymistään kohti itsenäistä elämää.

Sulimani-Aidanin ja Melkmanin (2018) mukaan työntekijät kokevat mentoroinnin olevan avainasemassa sijaishuollosta lähtevälle nuorelle. Mentoroinnin avulla nuoren onnistuu kohdata asioita, joita hänellä on mielessään. Nuorelle työntekijä kuvautuu roolimallina, joka tarjoaa sekä psyykkistä että konkreettista tukea rohkaisten nuorta luottamaan asettamiinsa tavoitteisiin. Myös Sulimani-Aidanin (2017) tuloksissa niin sosiaaliset siteet kuin tuki nähdään merkittävänä haavoittuvan nuoren odotusten ja tavoitteiden saavuttamisessa. Ymmärtääkseen omat tavoitteensa, sijaishuollosta lähtevä nuori todella tarvitsee tukea mutta myös riittävästi työntekijän aikaa sopeutuakseen aikuistumiseensa, kuten Glynnin ja Mayockin (2018) aineistosta ilmenee. Courtney ja kumppaneiden (2011) mukaan nähtävissä on, että mikäli nuori kokee avun saamisen olevan mahdollista ja saatavilla, oppii hän hakemaan apua myöhemmässä vaiheessa aikuistuessaan.

Kuten Höjerin ja Sjöblomin (2014) tutkimuksesta ilmenee, voi nuorella olla tukenaan myös muuta verkostoa, kuten esimerkiksi vertaistukea, muita samassa tilanteessa olleita nuoria. Ei ole kuitenkaan itsestään selvää, että avun tarpeessa nuori saa apua. Lopulta se, miten toimivaksi nuori kokee esimerkiksi suhteen työntekijään, on merkityksellisintä (Courtney ym. 2011).

Nuoren osallisuuden tukeminen on tärkeää

Glynnin ja Mayockin (2018) tutkimuksessa ilmenee nuoren osallistumisen ja sitoutumisen suunnitelman laatimiseen olevan todennäköisempää, mikäli työntekijä ymmärtää ja kunnioittaa nuoren näkökulmia ja vastaa hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa. Avoin keskustelu vaihtoehtoista,

odotuksista ja prosessista tuntuu vahvistavan persoonallisemman ja yhteistyökykyisemmän suhteen kehittymistä työntekijän ja nuoren välillä.

Myös Sulimani-Aidanin (2017) tutkimuksessa korostuu riittävä vaihtoehtoista ja mahdollisuuksista informoimisen tärkeys. Quest toteaa kollegoidensa (2012) kanssa merkittävää olevan myös se, että työntekijä tekee työtä nuoren eteen yhdessä nuoren kanssa. Suhde, mikä työntekijän ja nuoren välille kehittyy jo sijaishuollon aikana, näyttäytyy siis vaikutuksellisenä nuoren menestymiseen elämässään. Berlinin ym. (2011) tutkimuksessa korostetaan, että mikäli sijaishuollosta lähtevän nuoren mahdollisuuksia elämään halutaan vahvistaa, on tarpeen aloittaa vahvan tuen antaminen jo kouluttautumisen ja kasvatuksen aikana nuoren ollessa vielä sijaishuollossa. Glynn ja Mayock (2018) tuovat esiin nuoren jälkihuoltoon sitoutumiseen vaikuttavan monet eri tekijät, kuten esimerkiksi nuoren omat kokemukset sijaishuollon aikana ja jälkihuoltoon liittyvät ennako-odotukset.

Nuoren sitominen uuteen, tukea antavaan verkostoon nähdään myös tärkeänä, sillä sen avulla mahdollistuu sosiaalisten siteiden vahvistaminen sekä uusien, myönteisten ja tukea antavien ihmissuhteiden luominen (Sulimani-Aidan 2017.) Courtney tuo kumppaneineen (2011) esiin näkemyksen siitä, miten ammattilaisten ja palveluiden tarjoajien on hyvä tunnistaa ajoissa ne nuoret, joiden he uskovat hyötyvän eniten avusta ja keskittyä tarjoamaan apu näille nuorille.

Myös Schwartz-Tayrin ja Spiron (2017) tutkimuksessa useimmat nuoret tuntevat kiitollisuutta itsenäistymisohjelman henkilöstön tukeen palvelun aikana. Nuoret kokevat niin emotionaalisen kuin käytännön tuen auttavan heitä kriisien ylitse ja vaikuttavan myönteisesti heidän elämäänsä ja itsenäistymiseensä, vaikka pääosin tuki kohdentuukin ase- ja siviilipalveluksen suorittamiseen. Pieni osa nuorista kokee saaneensa tukea kouluttautumiseensa tai työllistymiseensä liittyen (Schwartz-Tayri & Spiro 2017.)

Glynn ja Mayock (2018) tuovat esiin selkeän tarpeen jälkihuollon palveluiden arvioimiseen ja siihen, miten nuoret aikuiset sitoutuvat kyseisiin palveluihin. Tärkeäksi nähdään palveluiden arvioimisen lisäksi se, että selvitetään, kenen palveluista tulisi huolehtia. Avainasemassa tiedon antamisessa ovat nuoret itse. Toisaalta, kuten Glynnin ja Mayockin (2018) tuloksista ilmenee, ei nuoren sitoutumattomuus jälkihuoltoon johdu aina vaihtoehtojen tai vaikutusmahdollisuuksien puutteesta. Mikäli nuori jatkaa asumistaan sijaisperheessä, on luonnollista, ettei samanlaista tarvetta jälkihuoltoon ole. Myös Höjerin ja Sjöblomin (2014) tutkimus vahvistaa monen nuoren saavan apua esimerkiksi oman asunnon etsimiseen omilta sijaisvanhemmiltaan. Osa sijaisvanhemmista tarjoutuu

takaamaan jopa nuoren asuntolainaa. Toisaalta tutkijat toteavat tosiasian olevan myös, ettei kaikilla nuorilla ole omassa verkostossa tukevaa aikuista.

Lakisääteiset tehtävät työntekijän velvollisuutena

Työntekijän velvollisuus on tarjota nuorelle hänen tarvitsemaansa tukea, ja mahdollistaa nuorella mahdollisimman sama asema ikätovereihinsa nähden. Nuori odottaa aikuisen sitoutuvan ja olevan yhteydessä vielä silloinkin, kun hänellä sujuu hyvin. (Höjer & Sjöblom 2014.) Viranomaisverkostosta löytyvä työntekijä voi olla ainoa luotettava aikuinen, jolta nuori saa niin konkreettista kuin henkistä tukea (Höjer & Sjöblom 2014; Jones 2011.) Jonesin (2011) tutkimuksessa muistutetaan, että jo yksi tukea antava suhde aikuiseen voi saada nuoren kiinnittymään elämäänsä. Merkityksellistä on, miten nuori kokee työntekijän tukevan ja neuvovan häntä. Työntekijän saadessa ohjattua nuori takaisin palveluiden piiriin, mahdollistuu nuorelle samalla myös esimerkiksi mielenterveyspalvelut, ja parhaimmillaan voinnin kohentuminen saa nuoren palaamaan opiskeluiden pariin.

Jones (2011) tuo esiin nuoren peräänkuuluttavan tarvetta valmistautua paremmin sijaishuollon jälkeiseen aikaan. Valmistautumiseen kuuluu niin taloudellisen tuen tarjoaminen kuin apu tarvittaviin palveluihin pääsemiseksi. Höjer ja Sjöblom (2014) tuovat esiin myös sijaishuoltolaitoksen mahdollisuuden auttaa nuorta siirtymävaiheessa. Laitos pystyy tarjoamaan nuorelle hyvän ja rakentavan rungon, minkä avulla nuorta on mahdollista tukea siirtymävaiheessa. Courtney ja kumppaneiden (2011) havaintojen mukaan sillä, asuuko nuori perheessä vai sijaishuoltoyksikössä, on eroa. Tulosten mukaan sijaishuoltoyksikössä asuvalla nuorella on enemmän tarjolla elämäntaitojen harjoittelua kuin perheessä asuvalla nuorella.

Höjerin ja Sjöblomin (2013) tutkimuksessa nousee esiin sosiaalipalveluiden tehtävä ja rooli olla nuoren tukena käytännön asioiden hoitamisessa, kuten asunnon etsimisessä, laskujen maksamisessa tai lomakkeiden täyttämässä. Tärkeänä nähdään, että esimerkiksi talousasioissa tuki sisältää niin taloudellisen tuen, käytännön neuvojen antamisen asioinnissa kuin taloudellisista eduista informoimisen. Myös Jonesin (2011) tutkimuksessa mukana olleet nuoret tuottavat tarvettaan saada apua käytännön asioihin, kuten autolla ajamisen opetteluun tai apua auton ja vakuutusten hankkimiseen. Nuoret ovat tyytyväisiä saadessaan tukea ja tuen nähdään vaikuttavan myönteisesti sijaishuollon päättymisen jälkeiseen prosessiin (Höjer & Sjöblom 2014).

Sulimani-Aidan (2017) esittää niin poliitikoiden kuin palveluiden tarjoajien tarvitsevan lisää tietoa nuoren kokemista haasteista ymmärtääkseen paremmin, miten sijaishuollosta lähtevää nuorta voidaan tukea murroskohdassa kohti aikuisuutta. Courtney ja kumppaneiden (2011) tutkimuksessa nousee esiin, että usein palveluiden koetaan olevan paremmin saatavilla kaupunkimaisessa ympäristössä kuin maaseudulla. Tätä havaintoa ei ole voitu kuitenkaan näyttää toteen. Sijaishuollon sekä sosiaalityöntekijöiden tehtävää olla tukena ja huolehtia nuoren itsenäisen elämisen taitojen harjaannuttamisesta, ei voi mitätöidä. (Mt.) Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 4.) olen koonnut kolme teemaa, jotka näyttävät työntekijöiden keinoina auttaa itsenäistyvää nuorta sijaishuollon päätyttyä.

Taulukko 4. Auttamisen keinot

Auttamisen keinot
Ammatillinen suhde
Osallisuudet tukeminen
Lakisääteiset tehtävät

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän kirjallisuuskatsauksen tavoitteena oli selvittää, millaisia riskejä nuoret tunnistavat itsenäistymiseen liittyvän sijaishuollon jälkeen sekä millaisia keinoja työntekijällä on tukea ja auttaa itsenäistyvää nuorta sijaishuollon päättyessä. Tämän tutkielman keskeinen ajatus oli tuottaa tietoa riskeistä, joita tunnistamalla nuorta on mahdollista käytännössä auttaa tämän yhteiskunnallisesti mutta myös henkisesti raskaimman tukitoimen eli huostaanoton jälkeisessä vaiheessa. Luvussa 5.1 tuodaan esiin riskitekijöitä, joiden nuori kokee vaarantavan omaa itsenäistymistä sijaishuollon jälkeen. Luvussa 5.2 kuvaillaan työntekijän keinoja tukea ja auttaa nuorta.

Tutkielman tuloksista selviää, että nuoret kokevat sijaishuollosta lähtemisen prosessina hätäiseksi ja tuen esimerkiksi asumiseen, talouteen, työllistymiseen tai kouluttautumiseen liittyen riittämättömäksi. Sijaishuollon päättyessä suhteen äkillinen katkeaminen työntekijään lisää nuoren kokemusta yksin jäämisestä. Nuoren sosiaaliset siteet ovat usein vähäiset, eikä nuorella ole välttämättä omassa verkostossaan tukea antavaa aikuista. Nuoren suhde esimerkiksi omaan biologiseen perheeseen näyttäytyy monesti varsin hankalana. (Höjer & Sjöblom 2014.) Nuoren ajautuminen vääränlaiseen porukkaan horjuttaa myös nuoren elämänhallintaa (Sulimani-Aidan 2017). Lisäksi nuoren psyykkinen vointi ja aikaisemmat negatiiviset kokemukset kuormittavat nuorta ja vaikeuttavat nuoren sitoutumista aikuisuuteen (Jones 2011). Aiemmin esitetyssä taulukossa (Taulukko 1.) on havainnollistettu riskitekijöistä esiin nousevat teemat liittyen nuoren tunnistamiin riskitekijöihin.

Myös työntekijän auttamisen keinoista on oma teemoiteltu taulukkonsa (Taulukko 2.). Parhaimmillaan ammatillinen suhde tarjoaa nuorelle riittävän kokemuksen niin käytännön kuin henkisestä tuesta. Tuen antamisen tärkeys myös epävirallisen verkoston vahvistamisessa on nähtävissä. (Sulimani-Aidan & Melkman 2018.) Tärkeää on, millaisena nuori kokee kohtaamisen työntekijän kanssa. Vastavuoroinen, avoin ja rehellinen vuorovaikutus lisää nuoren sitoutumista ja osallistumista jälkihuoltoon (Glynn & Mayock 2018). Se, että nuori kokee avun saamisen mahdolliseksi, lisää nuoren taitoa hakea apua myös myöhemmässä vaiheessa aikuistuuessaan (Courtney ym. 2011). Tuloksissa nousi esiin myös vertaistuen merkityksellisyys. On tärkeää, että nuori kokee tulevansa ymmärretyksi myös muiden ikäistensä parissa. Ja kukapa muu ymmärtääkään paremmin kuin toinen vastaavassa tilanteessa ollut nuori!

Jälkihuollon palveluiden arvioimiseen ja nuoren sitouttamiseen palveluihin nähdään myös selkeästi tarvetta. Tiedon antamisessa nuoret ovat itse avainasemassa. Kuten tutkielmassani ilmeni, nuoret peräänkuuluttavat tarvettaan valmistautua paremmin sijaishuollon jälkeiseen aikaan. Tämän tarpeen esiintuomista ei voi jättää mielestäni huomioimatta, sillä nuorella on oikeus jo lastensuojelulain puitteissa oman mielipiteensä esittämiseen. Huomioitavaa on, että nuorella on oikeus jälkihuoltoon mutta oikeus myös siitä kieltäytymiseen jälkihuollon vapaaehtoisuuden vuoksi. Jatkotutkimusaiheena minua voisi kiinnostaa selvittää syitä, miksi nuori päätyy kieltäytymään oikeudestaan jälkihuoltoon.

Tutkielmaa tehdessäni jäin pohtimaan omaa tapaa kohdata nuori: olenko riittävän kannustava, olenko valmis uskomaan nuoreen silloinkin, kun aiheita siihen on hankala löytää, olenko yhteydessä nuoreen myös silloin, kun hänellä menee hyvin. Höjerin ja Sjöblomin (2014) tutkimuksessa nuoren esittämä toive oli pysäyttävä. Nuori nimittäin toivoi, että aikuinen on yhteydessä myös silloin, kun hänellä sujuu hyvin, jotta nuoren on mahdollista kertoa onnistumisistaan. Tämä nuoren toive laittaa minut sanattomaksi. Kysyn itseltäni: Saako nuori huomioni myös, kun hänellä sujuu hyvin vai ainoastaan silloin, kun hän on tehnyt jotain ikävää? Yhteenvetona voin todeta, että ammatillisen suhteen merkitystä ei voi mitätöidä nuoren kohtaamisessa ja kuulemisessa. Kuten jo tutkielmassanikin todettiin: onneksi jo yksi tukea antava aikuinen voi olla riittävä tukipilari nuorelle.

LÄHTEET

Aineisto merkitty * merkinnällä

Aveyard, Helen (2019) *Doing a Literature Review in Health and Social Care. A practical guide*. Maidenhead. Open University Press.

Bardy, Marjatta (toim.) (2009) Lastensuojelun ytimissä. Teoksessa Päivi Känkänen Siirtymät sijaishuollossa- hetkiä ja ikuisuuksia, 232–240. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Bardy, Marjatta (toim.) (2009) Lastensuojelun ytimissä. Teoksessa Johanna Barkman Lasten ja nuorten elämäntarinan äärellä, 241. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

*Berlin, Marie, Vinnerljung, Bo & Hjern, Anders (2011) School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care. *Children and Youth Services Review* 33 (2011) 2489–2497.

Berschewsky, Tuulia (2017) Jälkihuolto kotoutumisen tukena ja nuoren apuna. Yksin, ilman huoltajaa, alaikäisenä maahan tulleiden nuorten jälkihuollon mahdollisuudet.

<https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/89701>. Viitattu 3.12.2022.

*Courtney, Mark, E., Lee, JoAnn & Perez, Alfred (2011) Receipt of help acquiring life skills and predictors of help receipt among current and former foster youth. *Children and Youth Services Review* 33 (2011) 2442–2451.

*Del Quest, A., Fullerton, Ann, Geenen, Sarah, Powers, Laurie and The Research Consortium to Increase to Success of Youth in Foster Care (2012) Voices of youth in foster care and special education regarding their educational experiences and transition to adulthood. *Children and Youth Services Review* 34 (2012) 1604–1615.

Efron, Sara E. & Ravid, Ruth (2018) *Writing the literature review: A practical guide*. New York: The Guilford Press. Viitattu 28.8.2022.

* Glynn, Natalie & Mayock, Paula (2018) "I've changed so much within a year": Care Leavers' Perspectives on the Aftercare Planning Process. Word count: 7623. School of Social Work and Social Policy, Trinity College Dublin.

*Höjer, Ingrid & Sjöblom, Yvonne (2014) Voices of 65 Young People Leaving Care in Sweden: "There Is So Much I Need to Know!" Australian Social Work, 67:1, 71–87.

*Jones, Loring (2011) The first three years after foster care: A longitudinal look at the adaptation of 16 youth to emerging adulthood. Children and Youth Services Review 33 (2011)1919–1929.

Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. Hallinnon tutkimus 2, 18–28.

Kangasniemi, Mari & Utriainen, Kati & Ahonen, Sanna-Mari & Pietilä, Anna-Maija & Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva (2013) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon/ narrative literature review: From a research question to structured knowledge. Hoitotiede, 25(3), 291. Viitattu 5.6.2022.

Kaskinen, Anna-Mari (2019) Tänään kaikki kaunis: valittuja runoja. Kirjapaja.

Koivisto, Juha & Haverinen, Riitta (2006) Systemaattiset tutkimuskatsaukset vaikuttavuuden arvioinnin välineenä sosiaaalialalla. Hallinnon tutkimus (25)3, 108–126.

Laaksonen, Sari (toim.) (2004) Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Lastensuojelun Keskusliitto ry, Helsinki 2004.

Lastensuojelulaki (417/2007)

Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 6.5.2022.

Lastensuojelun käsikirja.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>. Viitattu 13.5.2022.

Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

*Sulimani-Aidan, Yafit (2017) To dream the impossible dream: Care leavers' challenges and barriers in pursuing their future expectations and goals. *Children and Youth Services Review* 81 (2017) 332–339.

* Sulimani-Aidan, Yafit & Melkman, Eran (2018) Risk and resilience in the transition to adulthood from the point of view of care leavers and caseworkers. *Children and Youth Services Review* 88 (2018) 135–140.

*Schwartz-Tayri, Talia M. & Spiro, Shimon E. (2017). The Other Side of the Bridge: A Follow-Up Study of Israeli Young Adults Who Participated in A Transitional Housing Program after Aging Out from Care, *Residential Treatment for Children & Youth*, 34:3–4, 311–324.

Tilastoraportti (28/2020). Lastensuojelu 2019. Lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf/ Viitattu 26.11.2022.